

Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία

Ενότητα 6η: Οι αμαρτωλές πόλεις (β' μέρος)

Ενότητα 7η: Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας (α' μέρος)

Αναστασία Μαρκομιχελάκη
Επίκουρη Καθηγήτρια
Τμήμα Φιλολογίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

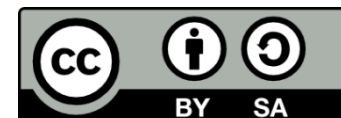

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ενότητα 6^η: Οι αμαρτωλές πόλεις

Ενότητα 7^η: Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας

**Μάθημα 7^ο: Ενότητα 6^η (β' μέρος) & Ενότητα
7^η (α' μέρος)**

Περιεχόμενα μαθήματος

6^η Ενότητα.

1. Πώς οι Κρήτες ποιητές αναφέρονται στις αμαρτίες υπαρκτών πόλεων του νησιού: του Ρεθύμνου και του Χάνδακα.

7^η Ενότητα.

1. Πώς η Κρητική Λογοτεχνία απεικόνισε την προστασία της Παναγίας και άλλων αγίων στην πρωτεύουσα του νησιού, και πώς αντιμετώπισε την ευσέβεια και ευλάβεια των κατοίκων.

Λέξεις-κλειδιά μαθήματος

6^η ενότητα

1. Προσωποποίηση πόλης
2. *Απόκοπος*
3. Νυχτοπερπατήματα, τυχερά παιχνίδια
4. «ετεροτοπία»

7^η ενότητα

1. Προστασία της Παναγίας
2. Ευλάβεια κατοίκων
3. Ναοί της Παναγίας
4. Θαύματα
5. *Κλίνη Σολομώντος*

Σκοποί ενότητας 6^{ης} & 7^{ης}

6^η ενότητα

- Να διαπιστωθεί πώς η αναφορά στην αμαρτία και η λειτουργία της μέσα στο λογοτεχνικό κείμενο διαφοροποιούνται ανάλογα με το λογοτεχνικό είδος.
- Να κατανοηθεί η έννοια της «ετεροτοπίας»

7^η ενότητα

- Να κατανοηθεί, μέσα από το παράδειγμα της θρησκευτικής ευλάβειας, πώς πτυχές της καθημερινής ζωής κοινωνιών και ατόμων περνούν στη λογοτεχνία και εκφράζονται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με το λογοτεχνικό είδος.
- Να φανεί η θέση που μπορεί ακόμη σήμερα να έχουν σε τοπικές κοινωνίες τα μνημεία και ιερά αντικείμενα που απεικονίζονται στην παλαιότερη λογοτεχνία.

6^η Ενότητα

Αμαρτωλές πόλεις (β' μέρος)

6^η Ενότητα

**Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου:
Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός
Πόλεμος***

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*

- Στο Ρέθυμνο, που ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του, ο ποιητής επεφύλαξε ξεχωριστή μεταχείριση, όχι μόνο επειδή το προσωποποίησε (αυτό το έκανε σε πολύ μεγαλύτερη έκταση με τον Χάνδακα), αλλά κυρίως επειδή κάνει διάλογο μαζί του μέσα στο έργο (κάτι που δεν κάνει με την πρωτεύουσα της Κρήτης).

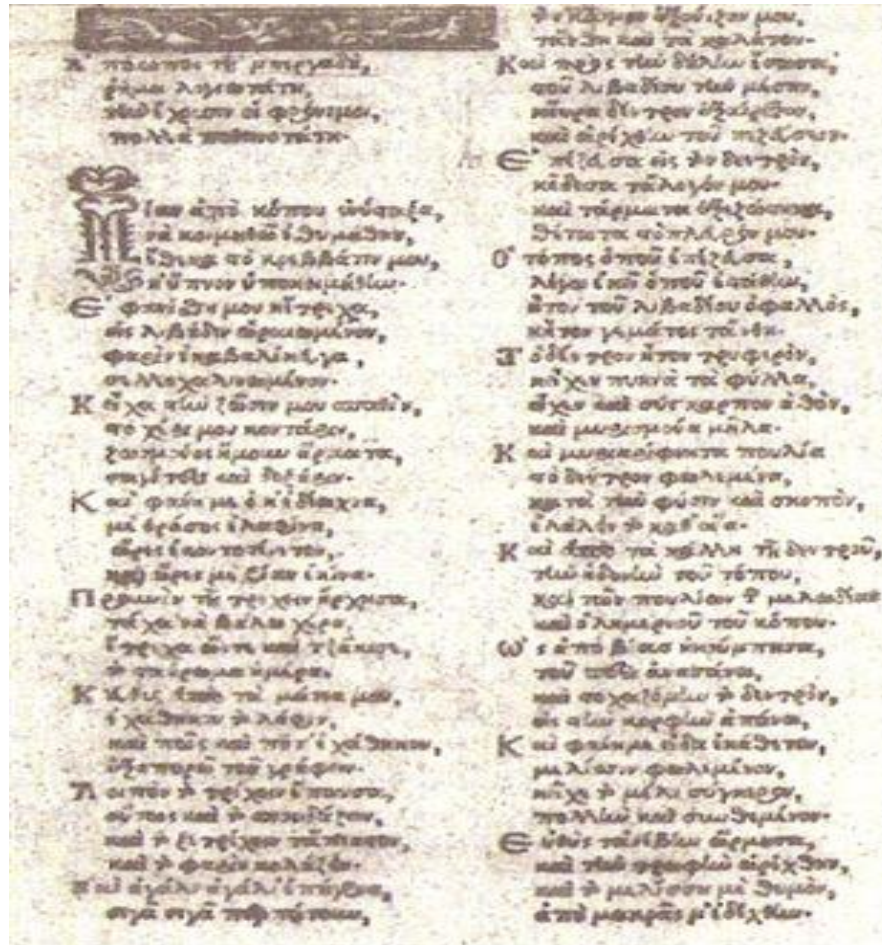

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*

- Το ποιητικό υποκείμενο αναλαμβάνει να αφηγηθεί στην πατρίδα του τα γεγονότα της πολιορκίας και της κατάληψής της από τους Τούρκους. Εικάζεται ότι το κομμάτι με τα γεγονότα του Ρεθύμνου γράφτηκε πρώτο και κατόπιν εγκιβωτίστηκε στον διάλογο του ποιητή με την πατρίδα του. Όλο το «στήσιμο» της σκηνής με το **προσωποποιημένο Ρέθυμνο** θυμίζει μία κατάβαση στον Άδη, με στοιχεία ομοιότητας ειδικότερα από τον *Απόκοπο* του Μπεργαδή.

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

Εικόνα 1. Η πρώτη σελίδα της έκδοσης του 1534 του Απόκοπου.

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*

- Φαίνεται σαν ο ποιητής να συναντά τη **νεκρή πατρίδα στον Κάτω Κόσμο**, τον Άδη, και αυτή του ζητά να της αφηγηθεί τα γεγονότα που την οδήγησαν εκεί και ρωτάει με αγωνία για την τύχη των κατοίκων της, σαν να μην έχει μνήμη.

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

• Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669*, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκίτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.
[<http://search.lib.auth.gr/Record/227092>]

Σε μία από τις διακοπές της αφήγησης των πολεμικών γεγονότων (σε σημείο **όπου** να αφήνει τον αναγνώστη σε αγωνία), ο ποιητής **βάζει την πόλη να διαλέγεται με τον Χριστό**. Οι Τούρκοι έχουν ρίξει σκάλες για να πατήσουν τα τείχη του Ρεθύμνου. Εκείνη τη στιγμή, η εικόνα «παγώνει» και η Πατρίδα απευθύνεται στον Χριστό:

ΠΑΤΡΙΣ: Χριστέ μου, σε παρακαλώ, πάψε από το θυμό σου, γιατί θα μπούσιν οι εχθροί να σφάξουν το λαό σου. Να πέψεις τω Χριστιανώ δύναμη να μαλώσου, γιατί γνωρίζω σήμερα πως θε να με σκλαβώσου.

Οι αμαρτίες του Ρεθύμνου: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669*, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκήτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.
[<http://search.lib.auth.gr/Record/227092>]

ΧΡΙΣΤΟΣ: Για τα πολλά σου κρίματα τσι Τούρκους έστειλά σου, να πάρου να σκλαβώσουσιν εσέ και τα παιδιά σου.

ΠΑΤΡΙΣ: Μην τους σκλαβώσεις, Κύριε, και να μετανοήσου· μικρά παιδιά και τσ' εκκλησιές κοίταξε και λυπήσου.

ΧΡΙΣΤΟΣ: Και όλους που σου φύγασι θα πέψω να τσι φτάξω ακόμη, και με δίστομο μαχαίρι να τσι σφάξω.

ΠΑΤΡΙΣ: Απείτις αποφάσιδες κ' είναι το θέλημά σου, ας έχει δόξα η χάρη σου πάντα και τ' όνομά σου.

Ήλιε, μη δώσεις σήμερα στα σπίτια τα δικά μου, κι άνεμε, συ ξερίζωσε και σπάσε τα δεντρά μου.

(200, 15 - 201, 11)

6^η Ενότητα

**Οι αμαρτίες του Χάνδακα:
Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός
Πόλεμος***

Οι αμαρτίες του Χάνδακα: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

Εικόνα 2. Στυλιανός Αλεξίου και Μάρθα Αποσκήτη.

Οι αμαρτίες του Χάνδακα: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*

- Πηγή:
Μαρίνος
Τζάνε
Μπουνιαλής,
*Ο Κρητικός
Πόλεμος
1645-1669,*
επιμ.
Στυλιανός
Αλεξίου –
Μάρθα
Αποσκίτη,
Στιγμή,
Αθήνα 1995.

Ο ποιητής απευθύνεται στους κατοίκους:

Γιαύτος μετανοήσετε κι αφήτε τσ' αμαρτίες
και πάψετε όλα τα κακά, τες πλήσες ασωτίες·
να 'ρθει ο Θεός στου λόγου μας, να μασέ βοηθήσει,
και τότες ο Αγαρηνός να μη μασέ νικήσει.
Κλάψετε λίγο, κλάψετε για τ' αμαρτήματά σας,
μηδέ χαθού τα σπίτια σας και πάρου τα παιδιά σας.
Κάλλιον ομπρός να κλάψετε κι όλοι να θρηνιστήτε,
πρίχου να τύχει σκοτωμός, γή σκλάβωση να δήτε·

Οι αμαρτίες του Χάνδακα: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος*

- Πηγή: Ο ποιητής απευθύνεται στους κατοίκους:
Μαρίνος
Τζάνε
Μπουνιαλής,
*Ο Κρητικός
Πόλεμος
1645-1669,*
επιμ.
Στυλιανός
Αλεξίου –
Μάρθα
Αποσκήτη,
Στιγμή,
Αθήνα 1995.
να φύγετε από την οργήν όχι του Οχθρεμένου,
αμή του δίκαιου κριτού, Χριστού εσταυρωμένου,
να πα να βασανίζεστε κι όλοι να τυραννάστε·
μα τάσσω σας, κιαμιά βολά πως θε να τα θυμάστε,
να λέτε πως τα κρίματα σ' εκείνους είχα σώσει,
και τότες τίς να δυνηθεί να σας ελευθερώσει;
(431, 15-28)

Οι αμαρτίες του Χάνδακα: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

- Πηγή: Η πόλη λέει:
Μαρίνος
Τζάνε
Μπουνιαλής, *Τώρα γνωρίζω βέβαια ξάφτου τα κρίματά μου,*
Ο Κρητικός *κι όλα με πολεμούσινε και κόφτουν τα παιδιά μου·*
Πόλεμος *οπού σε λίγο έστεκε να μπει και να νικήσει,*
1645-1669, *να φύγει κ' εις τ' Αγαρηνού τα χέρια να τσ' αφήσει.*
επιμ. *Μ' αν πάψουνε τα κρίματα, θωρώ τη λευτεριά μου,*
Στυλιανός *μ' αν είναι και πληθύνουνε, θα ρίξου τα τειχιά μου*
Αλεξίου – *να μπούσινε στη χώρα μου σκάφτοντας, να με πιάσου,*
Μάρθα *κ' εκείνοι οπού με βλέπουνε θέλουσι να με χάσου.*
Αποσκίτη, *(423, 13-20)*
Στιγμή,
Αθήνα 1995.

Οι αμαρτίες του Χάνδακα: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

• Πηγή:

Μαρίνος
Τζάνε
Μπουνιαλής,
Ο Κρητικός
Πόλεμος
1645-1669,
επιμ.
Στυλιανός
Αλεξίου –
Μάρθα
Αποσκίτη,
Στιγμή,
Αθήνα 1995.

«Ω δικιοσύνη διχωστάς δίκιο καταστεμένη,
κ' η Κρήτης ίντα να 'φταιξε κ' έμεινε ρημασμένη,
κ' έφταξε κ' εις τον Χάνδακα; Ποια κρίματα μεγάλα
και τί άδικον οι Κρητικοί στα σπίτια τως εβάλα;
Τί σφάλματα να κάμανε ώς τούτη την ημέρα
μεγάλα, κ' εις το θάνατον ήλθαν και τους εφέρα;» (535, 15-
20)

Ο Μπουνιαλής δεν δίνει μεγάλη έκταση στο θέμα της αμαρτίας των πόλεων, κάνει όμως αναφορά στο θέμα και για τις τρεις μεγάλες πόλεις της Κρήτης.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

6^η Ενότητα

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Ο Σαχλίκης δεν μιλά για *αμαρτίες* και *κρίματα* ούτε συνδέει τις «αμαρτωλές» συνήθειες των κατοίκων με κάποια καταστροφή. Ωστόσο δίνει γλαφυρές περιγραφές για δραστηριότητες των κατοίκων που άλλοι συγγραφείς θα κατέτασσαν στις αμαρτίες.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.
- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*
 1. Νυχτερινές δραστηριότητες

Την νύκτα οπού περπατεί γυρίζει αρματωμένος, και υπά στους παρακαθισμούς, σαν έναν μαθημένο· αλλότες τον ζυγώνουσιν, αλλότες να ζυγώνη, αλλότες τον πληγώνουσιν, αλλότες να πληγώνη. Πολλοί εγυρίζαν σκοτεινά και ήρθασιν πληγωμένοι. Ποτέ οπού πα στα σκοτεινά, ποτέ καλόν δεν βλέπει, αμή αρρωστιές και κόλασιν και ύστερα κλαίει και θρήνει. Τες ξένες πόρτες κατακρού και παραθύρια ανοίγει· και τα κελιά των πολιτικών γυρεύει να διανοίγη.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.
- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*
 1. Νυχτερινές δραστηριότητες

Πολλές φορές της πολιτικής όνομα ξένον λέγει,
τον έχει πλεά εις τα μάτια της, εκείνον της διαλέγει,
και αν εν και ανοίξη του να μπη, εγέλασέ την τάχα,
και τάσσει το δι' αντραγαθιάν στην παλιοτσουτσουβάχα. (65-77)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.
- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*
2. Εθισμός στα τυχερά παιχνίδια (ζάρια)

Ο ζαριστής ουδέν ψηφά αν εν και 'μώση ψόμα,
ομνεί και πάντοτε 'φιορκά το δολερόν του στόμα,
κι επιθυμά ο άτυχος με ξένα να πλουτήση,
και εκείνος από την πτωχειάν πολλά θ' αγανακτήση.
Όταν δεν έχει ο ζαριστής, τα ρούχα του μαχεύγει,
και παίζει τα και χρεώνεται, και από την χώρα φεύγει.
Εις την εκκλησιάν όταν εμπή εγλήγορα μισεύγει,
να είπες ότι ζυγώνουν τον και βιάζεται να φεύγη. (119-126)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.
- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*

2. Εθισμός στα τυχερά παιχνίδια (ζάρια)

Όταν κερδαίνη ο ζαριστής, πολλοί τον συντροφιάζουν,
αμή όντα χάνη αφήνουν τον και ουδέν τον αναμνιάζουν,
και όντα κερδήση μιαν φοράν, χάνει από πίσω δέκα,
και των παιδιών του οργίζεται και δέρνει την γυναίκα. (141-144)

Ο μάστορας ο ζαριστής θέλει να προφητεύη,
βούδια να παίρνη ουδέν κρατεί, αμπέλια ουδέν φυτεύει,
τες εσοδιές και πραγματιές, όσες και αν έχη, τρω τες,
και τα παιδιά του πιάνουσιν των χριστιανών τες πόρτες. (157-164)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.

- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*
2. Εθισμός στα τυχερά παιχνίδια (ζάρια)

Και αν έχη κύρην ή γονή, εχάσε την ευχή του,
Εχάσε και το πράγμα του, χάνει και την τιμή του. (ή «την ψυχήν του», σύμφωνα με άλλο χειρόγραφο) (218-219)

Το “ψυχολογικό προφίλ” του παίκτη:

...τα ξένα ρούχα αγαπά και τα δικά του χάνει. (115)

Ο ζαριστής αγανακτά, θυμώνεται, μανίζει,
την πίστιν του και τον Χριστόν και τους αγιούς υβρίζει. (117-118)

... και μερονύκτιν κάθεται [στο παιχνίδι] να ’πες ότι εν δεμένος,
να ’πες ότι εκαρφώσαν τον και στέκει καρφωμένος. (130-131)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Κριτική έκδοση: Mario Vitti, «Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano», *Κρητικά Χρονικά* 14 (1960), σ. 143-200.
- Στέφανος Σαχλίκης, *Συμβουλές στον Φραντζισκή*
2. Εθισμός στα τυχερά παιχνίδια (ζάρια)

Κυλεί τα ζάρια ο ζαριστής και 'δρώνει σαν να σκάπτη. (140)
... και γδύνεται ο κακότυχος ν' αναπαυτή εις το στρώμα,
και να 'πες ότι έστρωσαν του αγκάθες με το χώμα. (145-146)
... τα κοκαλάκια τα μικρά κουρσάροι είν' και γυρίζουν,
απήν τον ερημάξουσιν, τότε τον εξορίζουν. (151-152)
Εχάσαν τα δηνέρια των κι εύκαιρα περπατούσιν
και εις πελελές απαντοχές δίχως πτερά πετούσιν! (185-186)
... και όντα πιστεύσουσιν οι έρημοι να πάρουσιν δουκάτα,
από τα νύχια επιάσασιν οι γέροντες την κάταν! (190-191)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: «“Θρήνος του Φαλλίδου του πτωχού”», περ. *Θησαυρίσματα*, τ. 23 (1993) 222-289, αναδημοσίευση στον τόμο *Κρητικό Θέατρο. Μελέτες*, σ. 159-236.
- Πρβλ. ανωνύμου, *Ο θρήνος του Φαλλίδου του πτωχού* (16^{ος} αιώνας)

Όπου κι α βρεθώ και α λάχω
τα χαρτιά ’ς τα χέρια να ’χω,
τα χαρτιά γή και τα ζάρια,
για να πάν’ τ’ απομονάρια,
κι ήλεγα πως δεν φκαιραίνει
το σακκούλι, μα πληθαίνει:
μα σαν γύρισε ο τροχός,
εφαλλίρισα ο φτωχός. (63-70)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

• Πηγή: *Αφήγησις παράξενος*: S. D. Paradimitriou, *Stefan Sakhlikis i ego stikhotvorenie* «Αφήγησις Παράξενος», Odessa 1896.

• Στέφανος Σαχλίκης, *Η βουλή των πολιτικών*

Χριστέ, τες κάτω γειτονίες, να τες ιδώ καμμένες·
διατί είν πολλές μαστόρισσες, μαυλίστρες καμωμένες·
όλες τες έχουν πλέα απεδά πολιτικές στεμμένες,
(έχουν κρυφές και φανερές περισσοκαμωμένες).

Και βλέπετε, πώς διάγετε τες κάτω γειτονίες,
να έχετε φρόνεσιν πολλήν, να έχετε μηχανίες,
διατί έχουν οι πολιτικές έτοιμες προξενίες,
και βάνουσιν τον άνθρωπον αμέσω εις τες γωνίες. (στ. 640-647)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Γεωργίου Χορτάση *Κατζούρμπος*, κριτική έκδοση Λίνος Πολίτης, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών (Κρητικόν Θέατρον, 1), 1964.

- Πρβλ. Γ. Χορτάση, *Κατζούρμπος* (τέλη 16^{ου} αιώνα)

Δάσκαλος: Εδά δεν είσαι από 'δεπά, γή φόρσι δεν κατέχεις ποια στέκει εδώ, γή τίβοτις κι εσύ ιντερέσε έχεις, γιαύτος μιλείς τέτοιας λογής; Non sai che Pulissena tien la bottega rubblica στη χώρα για πάσ' ένα; (B 265-268)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- **Ετεροτοπίες:** Ένας όρος του Μισέλ Φουκώ. Σημαίνει «έναν χώρο που διαμορφώνεται μέσα στην πόλη και σε μεταφέρει σε άλλους τόπους και σε άλλες εποχές», π.χ. ένα μουσείο, μία βιβλιοθήκη, ένα θέατρο ή κινηματογράφος, ένα πάρκο, ένα κοιμητήριο, ιδρύματα όπως το φρενοκομείο ή η φυλακή, και τέλος μια γειτονιά με πορνεία.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: *Αφήγησις παράξενος*: S. D. Paradimitriou, *Stefan Sakhlikis i ego stikhotvorenie* «Αφήγησις Παράξενος», Odessa 1896.

Ένα παράδειγμα ετεροτοπίας, το νεκροταφείο των Εβραίων του Χάνδακα:

- Στέφανος Σαχλίκης, *Το καταλόγι της Πόθας*

Όλοι την Ποθατζουστουνιά, όλοι πομπεύετε την, παντού την διαλαλήσετε και κουμουδέψετε την· εις την αφεντιάν την βάλετε και μαντατέψετε την και εις των Εβραίων τα μνήματα υπάτε, θάψετε την. (στ. 905-908)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό της σχόλης*. Αναμνήσεις από την Κρήτη του 17ου αιώνα, εισαγωγή και σχολιασμός Alfred Vincent, μετάφραση και επιμέλεια Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012.
- Πρβλ. Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό της σχόλης*:

... και η Πύλη του Αγίου Ανδρέα, πλάι στην ακτή, πάντα ανοιχτή αλλά χωρίς πολύ κόσμο, πέρα από τους Εβραίους όταν πήγαιναν να θάψουν τους νεκρούς τους έξω στο ύπαιθρο, σ' ένα μέρος όλο βράχια και σπηλιές κοντά στην ακτή, όπου είχαν φτιάξει το κοιμητήρι τους, που το φρουρούσαν αν όχι άλλοι, τουλάχιστον οι διάβολοι.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

Πηγή: Αφήγησις παράξενος: S. D. Paradimitriou, *Stefan Sakhlikis i ego stikhotvorenie* «Αφήγησις Παράξενος», Odessa 1896.

• Στέφανος Σαχλίκης, *Περί φυλακής*

Εμέν ωσά με φαίνεται, της φυλακής η πόρτα 440

ομοιάζει πλάκας πέτρινης, την βάνουν εις το μνήμα·

και ωσάν σκεπάζει τον νεκρόν η πλάκα του μνημάτου

Ἦτις κρατεί η φυλακή τούς ζωντανούς ανθρώπους. [...]

Οι τοίχοι της με φαίνονται ψηλού εγκρεμού κοντάρια,

και όντε απάνου ανασταθώ, θέλουν να με χαλάσουν.

Ο πάτος της με φαίνεται αγκάθια και τριβόλια,

διατί ουδέν έχει πούπετε κανένα παραθύρι. 450

Και πάλι αν ήθελα να πω της φυλακής τον πόνον,

με δίκαιον έπρεπε να πω την πόρταν της φαρμάκιν,

να ειπώ τους τοίχους της σπαθί, τον πάτον της μαχαίρι,

το σκέπασμά της θάνατον και εκείνη όλη τάφον.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

• Πηγή: *Αφήγησις παράξενος*: S. D. Paradimitriou, *Stefan Sakhlikis i ego stikhotvorenie «Αφήγησις Παράξενος»*, Odessa 1896.

• Στέφανος Σαχλίκης, *Περί φυλακής*

Οι ψείρες της, της φυλακής, *ωσάν* κουρευοί δαγκάνουν 455
και οι ψύλλοι της *με φαίνονται ωσάν* χοντροί μερμήγκοι.

Ο βρώμος της, της φυλακής, τον μόσχον καταλεί τον,
μαραίνει τους βασιλικούς και ψύγει τους βαρσάμους
και τες μερτιές τες δροσερές όλες ξηρές τες κάμνει.

Την φυλακή μου φαίνεται *πάλιν να σουσουμιάσω*, 460
ωσάν το βουλγατόριον εκεί του κάτω κόσμου·

ωσάν κολάζονται οι ψυχές, εκεί εις τον κάτω κόσμον,
ήτις κολάζει η φυλακή τους ζωντανούς ανθρώπους.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

• Πηγή: Λεονάρδου Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1403/1411), κριτ. έκδ. Μανούσος Μανούσακας, Ακαδημία Αθηνών, Αθηνών 1995.

• *Λεονάρδος Ντελλαπόρτας, Ερωτήματα και αποκρίσεις Ξένου και Αληθείας*

Όποιος ετούτον το βιβλίον ανοίξη και αναγνώση και καταλάβη την πικρήν απόφασιν τήν έχουν οι τεθλιμμένοι στίχοι μου, τούς έγγραψα με λύπην, με συμφοράν αβάστακτον και πόνους αμετρήτους μέσα εις την μαύρην φυλακήν και την σκοτεινιασμένην πονέσει θέλει αντίς εμέ ... (1-6)

Παρακαλώ σε, λογισμέ, έλα, περισωρέψου, σίμωσε, κάτσε μετά 'μέν, τώρα συμβούλευσέ με.

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Πηγή: Λεονάρδου Ντελλαπόρτα
Ποιήματα
(1403/1411), κριτ. έκδ. Μανούσος Μανούσακας, Ακαδημία Αθηνών, Αθηνών 1995.
- Λεονάρδος Ντελλαπόρτας, *Ερωτήματα και αποκρίσεις Ξένου και Αληθείας*

Να γράψω θέλω στιχερόν, να ποίσω καταλόγιν,
να 'ναι παραπονετικόν, να μοιάζη μοιρολόγιν,
να το φωνιάξω, να το ειπώ και να το μάθη ο κόσμος
πως κάθομαι εις την φυλακήν απέσω κλειδωμένος
 τρίμηνον, δίχως αφορμήν και διχωστά να πταίσω. (54-60)

Οι αμαρτίες των πόλεων: Σαχλίκης

- Ο Arnold van Gemert, για τον Σαχλίκη: «Τον Σαχλίκη τον έκαναν ποιητή η αδικία που δοκίμασε από την Κουταγιώταινα, η φυλακή και η πικρή πείρα που αποκόμισε από τη στάση των φίλων του. Το μόνο όπλο που είχε στα χέρια του όταν τον φυλάκισαν ήταν το όπλο που του πρόσφερε η λαϊκή μούσα: το σατιρικό τραγούδι».

7^η Ενότητα

**Ο Χάνδακας, πόλη της
Παναγίας**

7^η Ενότητα

**Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:
Μανόλης Σκλάβος, *Της Κρήτης ο
χαλασμός***

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μανόλης Σκλάβος, Της Κρήτης ο χαλασμός

• Πηγή: Μανόλης Σκλάβος, *Της Κρήτης ο χαλασμός* (Η Συμφορά της Κρήτης), επιμ. Τασούλα Μ. Μαρκομιχελάκη, Θεσσαλονίκη, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 2014.

Πώς οι σεισμόπληκτοι κάτοικοι του Χάνδακα, το 1508, προσπάθησαν να εξευμενίσουν τον Θεό και την Παναγία:

Λοιπόν με παρακάλεση όλοι στην Θεοτόκον
κι εις τον μονογενήν Υιόν, τον άσπορόν της τόκον,
εδράμαμεν με λιτανειά, όλοι, μικροί μεγάλοι,
άντρες, γυναίκες και παιδιά, το «Κύριε ελέησον» 'λάλει, 110
συμπάθησην γυρεύοντας όλοι με τες λαμπάδες,
με τες εικόνες και σταυρούς ψάλλοντας οι παπάδες:
«Ω Κύριε, μη τω θυμώ μάς 'λέγξεις τω δικώ σου,
ουδέ με την πολλή σου οργή παιδεύσεις το λαό σου».
Κι edώσαμεν δοξολογιά όλην την εβδομάδα 115
με κλάηματα, με επιστροφή εις την Αγιάν Τριάδα. (107-116)

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μανόλης Σκλάβος, *Της Κρήτης ο χαλασμός*

- Ο Σκλάβος μας δίνει την παλαιότερη λογοτεχνική καταγραφή της ευλάβειας των κατοίκων του Χάνδακα προς την Παναγία.

7^η ενότητα
Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:
Γεώργιος Χορτάτσης, *Κατζούρμπος*

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:

Γεώργιος Χορτάτσης, Κατζούρμπος

- Πηγή:
Γεωργίου Χορτάτση Κατζούρμπος, κριτική έκδοση Λίνος Πολίτης, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών (Κρητικόν Θέατρον, 1), 1964.
- Πρβλ. Γ. Χορτάτση Κατζούρμπος
Μερικούς αιώνες αργότερα, την ευλάβεια προς την Παναγία καταγράφει και ο Γεώργιος Χορτάτσης στην κωμωδία Κατζούρμπος, σε έναν ειρωνικό συνδυασμό των θεμάτων του σημερινού μαθήματος: οι «αμαρτωλές» κοινές γυναίκες έχουν μεγάλη ευλάβεια για την Παναγία και την επικαλούνται στις δραστηριότητές τους. Εδώ μιλά η ρουφιάνα Αννέζα:

Αννέζα: Έχε λοιπόν πολλή ζωή. Αρμένισσα: Άμε 'ς καλό, κερά μου.
Αννέζα [κατ'ιδίαν]: Βοήθεια δώσε σήμερα, Σπανοπουλιώτισσά μου,
να βρη η φτωχή τα ρούχα της, και να σε λειτουργήσω, γιατί πολλά πρικαίνομαι για λόγου της, να ζήσω. (Δ 403-406)

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:

Γεώργιος Χορτάτσης, Κατζούρμπος

- Πηγή:
Γεωργίου
Χορτάτση
Κατζούρμπος,
κριτική
έκδοση Λίνος
Πολίτης,
Ηράκλειο,
Εταιρία
Κρητικών
Ιστορικών
Μελετών
(Κρητικόν
Θέατρον, 1),
1964.
- Πρβλ. Γ. Χορτάτση *Κατζούρμπος*

Αννίτσα [νεαρή, ζωηρή υπηρέτρια]:
Φανέρωσέ τη, αγιά Σοφιά, κι εσύ Τριμάρτυρή μου,
γιατί θωρώ πως είν' αυτή η μοίρα η δική μου. (Δ 441-442)
Με τις αναφορές αυτές, ο Χορτάτσης συνδυάζει το
χαρακτηριστικό της ευλάβειας που είχαν οι κοινές γυναίκες ως
στερεότυποι χαρακτήρες της ιταλικής κωμωδίας του 16^{ου} αιώνα,
με υπαρκτές Παναγίες-ναούς της πόλης του Κάστρου/Χάνδακα.

7^η Ενότητα

**Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:
Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη*
Σολομώντος (1599)**

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Ο Μορεζήνος ήταν επιφανής **ιερέας του Χάνδακα**, από οικογένεια κληρικών, που ιερούργούσαν στην οικογενειακή τους εκκλησία της Παναγίας της Φανερωμένης.
- Στο πεζό έργο του *Κλίνη Σολομώντος* αφηγείται **60 θαύματα της Παναγίας** τα οποία ήταν γνωστά από την παράδοση ή από πηγές, ή και από μαρτυρίες στην Κρήτη, σύγχρονες του συγγραφέα ή παλαιότερες. Έτσι, το 5^ο θαύμα, που είναι το παλαιότερο απ' όσα αφηγείται ότι έγιναν στην Κρήτη, έγινε στη διάρκεια του σεισμού του 1508 (δηλαδή εννέα δεκαετίες νωρίτερα), και ο συγγραφέας το γνωρίζει από την προφορική παράδοση της πόλης.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

- 5ο θαύμα

Εις τους χίλιους πεντακόσιους οκτώ, τον Μάιον μήναν, έγινεν εις την Κρήτην ένας μεγαλότατος σεισμός, ο οποίος εχάλασεν πολλά οσπίτια. Τότες ήτονε εις τον τόπον τού Έξω Φόρου, εκεί απού είναι τώρα ο ναός της Κυρίας απού ονομάζεται του Φόρου, κάποια εργαστήρια εις τα οποία ήσανε τεχνίται των πετσών και επουλούσασι την τέχνην τως τες καλίκωσες των ανθρώπων. Εκεί σιμά του φόρου εις το ένα εργαστήριον ήθελεν είσται εις τον τοίχον ζωγραφισμένη μία εικόνα της υπεραγίας Θεοτόκου, εις την οποίαν είχασι όλοι του εργαστηρίου και ο μάστορας και οι λαβορέντες του πολλήν ευλάβειαν. Και πάσα αργά ήφτασι ομπροστά της κηρία και εθυμιάζάν τηνε και επροσκυνούσανε, και τότες εμισεύανε και εφήνασι δύο κοπέλια μικρά, τα οποία εσφαλίζασι μέσα οδιά να βλέπουσι το εργαστήριον κατά την συνήθειαν απού έχουσιν οι τεχνίται.

[...]

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

• Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

Τούτα ακούγοντας όλοι εθαυμάζαν και εδοξάζαν την δεδοξασμένην Παρθένον, και τότες όρισεν και η εκλαμπροτάτη αυθεντία και καθαρίζουν τον τόπον εκείνο και κάνουνσιν εκεί μίαν εκκλησίαν της Θεοτόκου, καθώς φαίνεται την σήμεραν εις τον Όξω Φόρον της Κρήτης.* Και απομένει η θαυμαστή εικόνα εκείνη μέσα εις την εκκλησίαν και ονομάζεται ο ναός εκείνος της Κυρίας του Φόρου και εορτάζεται τη θ' του Μαΐου μηνός. Και εκεί ενεργεί καθημερινόν η χάρις της Παρθένου Μαρίας και γίνονται πολλά θαυμάσια, και πολλοί πολλές χάριτες εγνωρίσασι και γνωρίζουν από την χαριτωμένην εικόνα εκείνη της Δεσποίνης Θεοτόκου, οδιά την ευλάβειαν την πολλήν απού έχουσιν.

Και φαίνονται εκεί μέσα εις τον ναόν εκείνον τόσες ζωγραφιές εις μικρά σανίδια, τα θαυμάσια απού κάμνει καθημερινόν και σκέπει και φυλάττει τον κόσμον μας.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

Εικόνα 3. Ο ναός της Παναγίας του Φόρου σε πρώτο πλάνο, όπως ήταν στις αρχές του 20^{ού} αιώνα.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

Εικόνα 4. Ο ναός της Παναγίας του Φόρου στη διάρκεια της κατεδάφισής του (δεκαετία 1960)

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό τηςσχόλης. Αναμνήσεις από την Κρήτη του 17ου αιώνα, εισαγωγή και σχολιασμός Alfred Vincent, μετάφραση και επιμέλεια Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακός Εκδόσεις Κρήτης, 2012.*

• Πρβλ. Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό τηςσχόλης*
Στην πλατεία έξω από την παλιά πόλη, εκεί που ήταν η μόνιμη αγορά τροφίμων, βρισκόταν η εκκλησία, ορθόδοξη και καθολική στο ίδιο κτίσμα, που λεγόταν Κερά του Φόρου, δηλαδή Παναγία της Αγοράς. Ήταν εκκλησία πολύ χαμηλή και μακρόστενη, και στη μέση-μέση ήταν η Αγία Τράπεζα ή το ιερό σύμφωνα με την ορθόδοξη συνήθεια, που έβλεπε προς την ανατολή, όπου έκαναν τη λειτουργία οι ορθόδοξοι παπάδες κάθε μέρα τα χαράματα για τους εμπόρους της αγοράς, τους αχθοφόρους και άλλους που πουλούσαν τρόφιμα. Πίσω απ' αυτό το ιερό ήταν η καθολική Αγία Τράπεζα, και τις περισσότερες φορές γινόταν την ίδια ώρα η λειτουργία κι απ' τη μια μεριά κι από την άλλη, ιδίως τη γιορτή της Παναγίας, χωρίς ποτέ να δημιουργηθεί πρόβλημα μεταξύ τους. Και σ' αυτή τη γιορτή και το πανηγύρι πήγαιναν οι αρχές ν' ακούσουν τη λειτουργία ψαλμένη κατά το ορθόδοξο τυπικό και μετά μια απλή λειτουργία των καθολικών. Κι έτσι που η εκκλησία αυτή, όπως είπαμε, δεν ήταν τόσο μεγάλη και ψηλή, δεν χτυπήθηκε από τις κανονιές του εχθρού παρά μόνο σε μερικά σημεία όπου πήρε το δωράκι της.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή:
Ιωάννης
Μορεζήνος,
*Κλίνη
Σολομώντος.
Ιστορίες
θαυμάτων
της Παναγίας
[1599]*, επιμ.
Ελένη
Κακουλίδη-
Πάνου -
Ελένη
Καραντζόλα -
Μαρία
Χαλβατζιδάκ
η, Ηράκλειο,
Εταιρία
Κρητικών
Ιστορικών
Μελετών,
2007.

- 30ό θαύμα
- *Θαύμα της Παναγίας της Φανερωμένης: θεραπεία επιληπτικών*
Και ετούτο εγνωρίστηκε πολλές φορές εις πολλούς, μάλιστα εδώ εις την χώραν μας, την περίφημον Κρήτην [= Χάνδακας], εις την οποίαν τους περασμένους καιρούς πολλοί εκκλησιαστικοί εδείξασι μεγάλα έργα και θυμούνται πολλοί, αν άλλον δεν θυμούνται, τον πατέρα μου, απού όλοι τον εγνώριζαν, τον μακαρίτην τον παπα-Μάρκον τον Μουρζήν, του οποίου οι δέκα χρόνοι απού είναι απόσταν εκοιμήθην δεν εδυνηθήκασιν να του σβήσουσιν την θύμησιν ουδέ θέλουσιν την σβήσειν ώστε να ζούσιν, απ' εκείνους απού τον εγνώριζαν, και το όνομά του ακομή λέγεται εδώ εις το Κάστρον της Κρήτης, διότις του ήδωκεν ο Θεός έναν μεγαλότατον χάρισμα, και πάσα ένας απού να ήθελεν έχειν τοιούτον κακόν και να ήθελεν υπάγει εις την εκκλησίαν απού εφημέριζεν, της υπεραγίας Θεοτόκου της λεγομένης της Κυρίας της Φανερωμένης, να εύρει αυτόν τον μακαρίτην παπα-Μάρκον να του διαβάσει κάποιες ευχές να εξορκίζει το πνεύμα εκείνον, ιατρεύετονε ο άνθρωπος απού το είχεν και το πνεύμα εμίσειγεν και ποτέ πλέον έτοιον κακόν εις εκείνον δεν εγύριζεν, μα επόμενεν ωσάν να μην είχεν πάθειν πο'τε τοιούτον κακόν.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

Και ετούτον είναι μαρτυρημένον εις όλην την Κρήτην και λογιάζω αληθινά να ιατρεύθησαν εις τον καιρόν του πολλότατοι, και ετούτη η χάρις τού εδόθη οδιά την ευλάβειαν απού είχεν εις την Δέσποιναν απού ιερούργα την υπεραγίαν την Φανερωμένην. Και εγώ εις τον καιρόν μου είδα πολλούς απού ιάθησαν, μα αποστάν τον εκάλεσεν ο Θεός εις την άλλην ζωήν, ήρχουντανε εις την εκκλησίαν απού εφημέρευεν κάποιοι απού είχασι το αυτό κακόν γυρεύοντάς με μήνα ηξεύρω και εγώ πώς ο πατέρα μου τους ιάτρευεν.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.
- 60ό θαύμα
- Θαύμα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισσας (μεσολαβήτριας) σε έναν πολυτραυματία.

Πρόκειται για την Παναγία της οποίας εικόνα φυλασσόταν επί βενετοκρατίας στον ναό του Αγίου Τίτου, και σήμερα στην εκκλησία της Santa Maria della Salute της Βενετίας, ενώ στον Άγιο Τίτο του Ηρακλείου έχει δοθεί αντίγραφό της, το οποίο εκτίθεται προς προσκύνηση.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

Εικόνα 5. Η εικόνα της Παναγίας Μεσοπαντίτισσας σήμερα στον ναό της Santa Maria della Salute της Βενετίας.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

- 60ό θαύμα
- Θαύμα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισσας (μεσολαβήτριας) σε έναν πολυτραυματία. **[συνέχεια]**

Μίαν των ημερών είχε να πάγει να κάμει βίγλαν εις τα τείχη του αιγιαλού απού λέγουνται τα κάτω της Εβρακής, απού είναι σιμά του μοναστηρίου του αγίου Πέτρο, τα οποία είναι υψηλά και αποκάτω είναι χαράκια μεγάλα οδιά να σκορπούσι τα κύματα όταν γίνεται φουρτούνα της θαλάσσου, οδιά να μην χαλά η θάλασσα τα τείχη απού είναι εις το χείλος της θαλάσσου. Εις εκείνα τα τείχη απού είναι εις το χείλος, απάνω εις την πλάτην τως παού είναι μέγαλοτατη, επεριπάτει αυτός ο Ιωάννης-Μαρίας και ήκανεν την ημέραν την βίγλαν του, διότις και ημέραν και νύκταν βιγλίζουν εκεί.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

- 60ό θαύμα
- Θαύμα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισσας (μεσολαβήτριας) σε έναν πολυτραυματία. **[συνέχεια]**

Και ο μισόκαλος και ανθρωποκτόνος διάβολος, φθονώντας του ανθρώπου οδιά την ευλάβειαν απού είχεν εις την Παρθένον Μαρίαν, εκεί απού επεριπάτει σιμά της θαλάσσου εβάλθηκε να τότε γκρεμίσει, και εκεί απού επεριπάτει μοναχός του γρικά και ερπούσιν τονε τινές απού δεν τους εθεώρει και σηκώνουσίν τονε και ρίκτουσίν τονε κάτω απού τα τείχη εκείνα τα υψηλά εις έναν τόπον απού είναι μεγάλος φόβος να στραφεί τινάς να ιδεί κάτω και οδιά το ψήλος και διά την ταραχήν απού κάνει η θάλασσα εις τα μεγάλα χαράκια απού είναι εκεί και ριζιμιά και κομμένα, και εκεί απού τον έριξαν εκείνοι οι δαίμονες απού δεν τους εθεώρει, μόνον απού εγρίκα πως τότε σηκώνουσι και ρίκτουσίν τονε, μόνο απού τον εφύλαξεν η χάρις της Παρθένου και δεν εβγήκεν η ψυχή του, μα όλον του το κορμίν εχαλάστη.

[...]

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

Εικόνα 6. Η εικόνα αντίγραφο της Παναγίας Μεσοπαντίτισσας στον ναό του Αγίου Τίτου στο Ηράκλειο.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

- 60ό θαύμα
- Θαύμα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισσας (μεσολαβήτριας) σε έναν πολυτραυματία. **[συνέχεια]**

Μίαν των ημερών τότε σύρνουσι και πάσιν τονε καθώς το εζήτηξεν εις την μητρόπολιν, εις τον ναόν του αγίου Τίτου, όπου είναι μία εικόνα της υπεραγίας Θεοτόκου, την οποίαν εικόνα εβγάνουσιν πάσα Τρίτην εις την μέσην του φόρου και λιτανεύουσιν οι ιερείς. Και όλην την ημέραν εκείτετονε εκεί χαμαί εις το έδαφος του ναού και επαρακάλειεν την Υπεραγίαν .

[...]

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος* (1599)

- Πηγή: Ιωάννης Μορεζήνος, *Κλίνη Σολομώντος. Ιστορίες θαυμάτων της Παναγίας [1599]*, επιμ. Ελένη Κακουλίδη-Πάνου - Ελένη Καραντζόλα - Μαρία Χαλβατζιδάκη, Ηράκλειο, Εταιρία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, 2007.

- 60ό θαύμα
- Θαύμα της Παναγίας της Μεσοπαντίτισσας (μεσολαβήτριας) σε έναν πολυτραυματία. **[συνέχεια]**

Και όταν εγράπτηκεν και εφανερώθη εις όλους το αληθές, τότες σημαίνουσιν όλες τες καμπάνες της εκκλησίας και μαζώνεται λαός αμέτρητος και όλος ο κλήρος των ιερέων, και Ρωμαίων και Λατίνων. Και εβγάνουσιν την αγίαν εικόναν και γυρίζουν τηνε όλην την χώραν και ελιτανεύαμεν τρεις ημέρες και ηκολούθα ο άνθρωπος σιμά της αγίας εικόνας. Και αυτές τες τρεις ημέρες επαγαίνασιν εκεί τες νύκτες και εμένασι πολλοί άρρωστοι αποκάτω της αγίας εικόνας και όσοι είχασιν την πίστιν σωστήν ειιατρεύτησαν και είδασι τα αμμάτια μας τες ημέρες εκείνες και ζουγλών και κουτσών ιατροίεις, και μίας γυναικός απού επεριπάτει με δύο δεκανίκια, η οποία είχεν το πάθος αυτόνον εκ παιδιόθεν και ανορθώθην και εκρέμασεν εκεί τα δεκανίκια και κρέμουνται ακόμη εις θύμησιν του θαύματος, και εκείνη περιεπάτει χωρίς τα δεκανίκια.

7^η Ενότητα

**Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας:
Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο
*Κρητικός Πόλεμος***

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669*, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκήτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.

Και τη Μεσοπαντίτισσαν όλοι παρακαλούσα,
την Τρίτη που τη βγάνασι μ' ευλάβεια 'κλουθούσα
κι ελέγασι: «Παρθένα μου, τώρα βοήθησέ μας,
κι άγωμε ομπρός εις το Χριστό, συχώρεση έπαρέ μας». (270,
25-28)

Κ' εσύ, ω υπερθαύμαστη κυρία Μαριάμ μου,
ξελύτρωσέ με τη φτωχή, Μεσοπαντίτισσά μου ... (498, 25-26)

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

- Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669*, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκίτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.

Αδειάσαν την Τριμάρτυρο και τ' άλλα όλα εκείνα και το Χριστό του Κεφαλά, κι Αγιάν Αικατερίνα.* Το Άγιον Αίμα πιάνουσι τότες και κασελιάζου, και τη Μεσοπαντίτισσα και λείψανα φυλάσσου· τους Άγιους Δέκα* να χαλούν, κι όσες εικόνες ήτο τρίγυρα εκεί στην εκκλησιά που λέγαν Άγιο Τίτο. Εδειάζασινε τσ' εκκλησές, λίμπρα, μονετσιόνες, τα παξιμάδια κι άρματα, καμπάνες και εικόνες· να εύρουν σκλάβους πάραυτας, ν' αρχίζου να τα παίρνου ό,τί 'βγαινε του πάσα 'νός, στες βάρκες να τα φέρνου. (546, 11-20)

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

Εικόνα 7. Το καθολικό της μονής της Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών του Χάνδακα, σήμερα Μουσείο Χριστιανικής Τέχνης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

Εικόνα 8. το παρεκκλήσιο των Αγίων Δέκα, στον ναό της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

- Πηγή: Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό της σχόλης. Αναμνήσεις από την Κρήτη του 17ου αιώνα*, εισαγωγή και σχολιασμός Alfred Vincent, μετάφραση και επιμέλεια Ναταλία Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012.
- Πρβλ. Τζουάνες Παπαδόπουλος, *Στον καιρό της σχόλης*
- Το θαυματουργό αίμα, η Παναγία η λεγόμενη Μεσοπαντίτισσα, οι εικόνες και τα υπόλοιπα αλτάρια, οι καμπάνες και ό,τι άλλο αυτής της εκκλησίας [ενν. του του Αγίου Τίτου*] φορτώθηκαν σε πλοία μετά την παράδοση της πόλης, μαζί με τους κανονικούς, και έφτασαν σώα στη Βενετία. Άλλαξε όνομα η Μεσοπαντίτισσα κι έγινε Παναγία της Υγείας, καθώς την τίμησαν τοποθετώντας την στην Αγία Τράπεζα της ομώνυμης εκκλησίας.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

Εικόνα 9. Ο ναός του Αγίου Τίτου στο Ηράκλειο σήμερα.

Ο Χάνδακας, πόλη της Παναγίας: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, Ο Κρητικός Πόλεμος

• Πηγή: Μαρίνος Τζάνε Μπουνιαλής, *Ο Κρητικός Πόλεμος 1645-1669*, επιμ. Στυλιανός Αλεξίου – Μάρθα Αποσκίτη, Στιγμή, Αθήνα 1995.

Και τότες εκινήσανε οι φραροκαλογράδες
στες εκκλησίες, κ' οι Ρωμιές, με περισσή τραβάγια,
κ' επαίρναν τα κονίσματα κι όλα τ' απομονάρια.
Με θρήνους κι αναστεναγμούς και λύπηση και πρίκα
το χαλασμό των εκκλησιώ πάσα κιανείς εγροίκα.
Ρωμαίοι απού τα κάτεργα εβγαίνα και τα παίρνα,
με των παπάδω θέλημα στα κάτεργα τα φέρνα. (546, 24 - 547, 4)

Θωρώντας τόσα κλάηματα τα κάνουν τα παιδιά μου,
τα μέλη μου νεκρώνονται κι άφτου τα σωθικά μου.
Πλιο παρακάλια δε γροικώ κ' εσφάγηκ' η καρδιά μου
κ' εμίσεψες, Παρθένα μου, Μεσοπαντίτισσά μου. (554, 21-24)

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες [γιατί μπαίνουν πρώτα οι εικόνες 5-8 και στην επόμενη διαφάνεια οι πρώτες;]
- Εικόνα 5: «Η εικόνα της Παναγίας Μεσοπαντίτισσας σήμερα στον ναό της Santa Maria della Salute της Βενετίας». Πηγή: <http://mightymac.org/europe12/12europe29.htm>. Copyright.
- Εικόνα 6: «Η εικόνα αντίγραφο της Παναγίας Μεσοπαντίτισσας στον ναό του Αγίου Τίτου στο Ηράκλειο». Πηγή: Από το προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας (φωτογραφία της Χαράς Μαρκάκη).
- Εικόνα 7: «Το καθολικό της μονής της Αγίας Αικατερίνης Σιναϊτών του Χάνδακα, σήμερα Μουσείο Χριστιανικής Τέχνης της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης ». Πηγή: Από το προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας (φωτογραφία της Χαράς Μαρκάκη).
- Εικόνα 8: «Το παρεκκλήσιο των Αγίων Δέκα, στον ναό της Αγίας Αικατερίνης των Σιναϊτών». Πηγή: Από το προσωπικό αρχείο της καθηγήτριας (φωτογραφία της Χαράς Μαρκάκη).

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 1: «Η πρώτη σελίδα της έκδοσης του 1534 του Απόκοπου». Πηγή: <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1914,6332/>.
Copyright.
- Εικόνα 2: «Στυλιανός Αλεξίου και Μάρθα Αποσκίτη». Πηγή: <http://www.efsyn.gr/arthro/efyge-i-martha-aposkiti-syntrofos-toy-st-alexioy>.
Copyright.
- Εικόνα 3: «Ο ναός της Παναγίας του Φόρου σε πρώτο πλάνο, όπως ήταν στις αρχές του 20^{ού} αιώνα». Πηγή: <http://www.clab.edc.uoc.gr/seminar/xandakas/Foto%20Panagias%20Forou.htm>.
Copyright.
- Εικόνα 4: «Ο ναός της Παναγίας του Φόρου στη διάρκεια της κατεδάφισής του (δεκαετία 1960)». Πηγή: <http://www.clab.edc.uoc.gr/seminar/xandakas/Foto%20Panagias%20Forou.htm>.
Copyright.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 9: «Ο ναός του Αγίου Τίτου στο Ηράκλειο σήμερα». Πηγή:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iraklion_Agios_Titos_R01.jpg.

Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Αναστασία Μαρκομιχελάκη. «Αποτυπώσεις του τόπου στην παλαιότερη λογοτεχνία. Ενότητα 6^η (β' μέρος)» & Ενότητα 7^η (α' μέρος)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS363/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος Ενότητας

Επεξεργασία: Ευθυμία Χ. Πέτκου
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό Εξάμηνο 2014-15.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

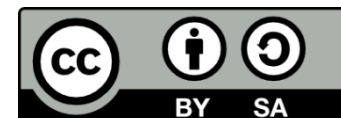

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

